

سخن سردبیر

اخلاق زیستی رشته‌ای است که دانش زیست‌شناختی را با دانش نظام ارزش‌های انسانی، ترکیب می‌کند تا پلی میان علوم تجربی و انسانی ساخته، به انسانیت برای بقا، تداوم و بهبود وضع جهان کمک کند.

موضوع اخلاق زیستی بررسی موضوعات اخلاقی ناشی از کاربرست رشته‌های زیست‌شناختی عنوان شده و این رشته‌ها مشتمل بر پزشکی و سایر حرفه‌های مراقبت بهداشتی؛ همچنین سایر علوم زیستی از جمله علوم زیست‌محیطی، جمعیت‌شناسی و علوم اجتماعی می‌باشد.

انسان برای زندگی به دو محیط طبیعی و محیط اجتماعی نیازمند است. پیدایش و شکل‌گیری محیط طبیعی برخلاف محیط اجتماعی - که ساختار آن در اختیار انسان است - در اختیار انسان نبوده، تابع عمل او نیست. با این وجود، دستیابی انسان به دانش و صنعت، سبب شده است تا از دیرباز بر طبیعت یا همان محیط نخستین زندگیش سیطره پیدا کرده، از بسیاری از پدیده‌های طبیعی به سود خود، بهره جوید.

جهان امروز، به‌ویژه از آغاز قرن بیستم، جهانی سراسر از بحران‌های زیست‌محیطی است، بحران‌هایی همچون: جنگل‌زدایی، تخریب مراتع، کویرزایی، کاهش منابع طبیعی، افزایش آلودگی‌های آب، خاک، هوا، صدا، اسیدی شدن آب‌های شیرین و افزایش پسماندهای خانگی و صنعتی.

آنگاه که بخواهیم پیرامون بایدها و نبایدهای دینی و اخلاقی نسبت به عوامل زیست‌محیطی گفتگو کنیم، ناگزیر خواهیم بود با بهره‌گیری از آموزه‌های موجود در قرآن کریم و احادیث معصومین علیهم‌السلام، همچنین اصول و قواعد کلی به‌دست آمده از خرد انسانی که عالمان دینی در علم اصول فقه، درستی آن‌ها را به

اثبات رسانده‌اند؛ احکام و تکالیف فردی و اجتماعی نسبت به آنها را به‌دست آوریم.

امروزه پزشکی نوین و ورود فناوری‌های نوین و پیچیده در حوزه مسائل انسانی، دغدغه‌هایی را فراروی اندیشمندان علم اخلاق نهاده که کانون توجه آنها را بر مسایل اخلاق زیستی معطوف کرده است.

اخلاق زیستی در نگاهی کلی همانند سایر حوزه‌های اخلاقی، فعل انسان را مورد توجه قرار می‌دهد. اخلاق زیستی مسبوق به آزاد زیستن است و نهال اخلاق جز در خاک آزادی نروییده و به ثمر نمی‌نشیند. عنصر اختیار از مؤلفه‌های ذاتی مفهوم اخلاق است. مقصد و مقصود اخلاق فضیلت‌گرا اقامه فضایل در میان اهل فضیلت و اخلاقی کردن جامعه از رهگذر اخلاقی شدن شهروندان آن است.

متعهد بودن دولت نسبت به مراقبت از بیمار از منظر اخلاقی امری "متناقض‌نما" نیست. در نظام هنجاری حقوق بشر متعهد و مکلف، نهادی اعتباری به نام دولت است که نمی‌تواند به‌مثابه یک کنشگر اخلاقی اعتبار شود و الزام آن به انجام رفتارهای اخلاقی که رها از بند الزام هستند تناقض‌آفرین نخواهد بود.

اصول اخلاقی، ارزش‌ها و مدل‌های رفتاری جامعه که با ارزیابی فناوری‌های سلامت مرتبط هستند در تحلیل اخلاقی در نظر گرفته می‌شود. این ارزش‌ها، اصول اخلاقی و قواعد اجتماعی (نرم‌ها) اساس زندگی اجتماعی را علاوه بر قوانین ملی شکل می‌دهند و از این‌رو شناخت آن‌ها حائز اهمیت است. قواعد اخلاقی جامعه ارزش‌های جامعه را نشان می‌دهند و این ارزش‌ها ممکن است در جوامع مختلف وزن متفاوتی داشته باشند.

اخلاق زیستی نشان داده است که ارزش‌ها به‌طور ذاتی به فناوری‌ها متصل‌اند. ارزیابی فناوری‌های سلامت در خلا اجرا نمی‌شود، بلکه همیشه در بستر و زمینه اجتماعی و ارزشی انجام می‌گیرد.

اخلاق زیستی، با ایجاد نقشه‌ای از مسائل اخلاقی مربوطه که در چارچوب فناوری‌های خاص به‌وجود می‌آیند می‌تواند به ارزیابی فناوری‌های پزشکی کمک کند. با توجه به تأثیرگذاری فناوری‌های نوین، بسیار نوپا و بالقوه خطرناک زیست‌پزشکی نظیر نانوفناوری در زندگی فردی و اجتماعی، توجه به جنبه‌های اخلاقی کاربرد این علم یکی از ضرورت‌های حیاتی است.

لذا از آنجا که هم‌اینک زیست‌فناوری در زمینه‌های گوناگون زندگی بشر، حضور جدی و مؤثر دارد؛ هر جامعه‌ای باید موضع اساسی خود را در مقابل مسائل اخلاقی و حقوقی علوم و فناوری‌های سلول‌های بنیادین، شبیه‌سازی، مهندسی ژنتیک و... روشن سازد.

در بحث استفاده از فناوری زیستی، به‌ویژه، جنبه ایمنی و امنیت زیستی – در سطوح ملی و بین‌المللی – نباید از نظر دور بماند. اتخاذ خط مشی درست و مناسب در این راستا، به‌گونه‌ای که کشور ضمن تسلیم نشدن در مقابل محدودسازی ناروا – از سوی کشورهای که پیشاپیش به این علوم و فناوری‌ها دست یافته‌اند – در ارتقای سطح ایمنی و امنیت زیستی در سطح بین‌المللی و جهانی مشارکت فعال داشته باشد، امری ضروری است.

ترسیم خط توسعه زیست‌فناوری، مستلزم جستجوی معنای مضامین این توسعه در مسیر «سیاست‌های کلی نظام» و در راستای تحقق «چشم‌انداز بیست‌ساله جمهوری اسلامی ایران در افق ۱۴۰۴ هجری شمسی» است.

در این بین این نشریه در تلاش است با ارائه مبانی ژرف اخلاقی - که از منابع قرآنی و روایی بهره جسته است - به پردازش مسائل اخلاق زیستی بپردازد؛ چرا که ترسیم خط سیر توسعه زیست‌فناوری باید در مجموعه‌ای از خط‌مشی‌ها با تعاملات هدفمند در جهت چشم‌انداز، تنقیح و تسجیل گردند.

سردبیر